

ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ;

Μέσο: . . . . . ΑΥΓΗ

Ημ. Έκδοσης: . . . 12/7/2017 Ημ. Αποδελιώσης: . . . 12/7/2017

Σελίδα: 30

ΤΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΘΕΟΔΟΣΗ*

Άρθρο 3 του συντάγματος της Ελλάδας

1. *Επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα είναι η θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού. Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας, που γνωρίζεται κεφαλή της τον Κύριον ημών Ιησούν Χριστό, υπάρχει αναπόσπαστα ενωμένη δογματικά με τη Μεγάλη Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως και με κάθε άλλη ομόδοξη Εκκλησία του Χριστού τηρεί απαρασάλευτα, όπως εκείνες, τους ιερούς αποστολικούς και συνοδικούς κανόνες και τις ιερές παραδόσεις. Είναι αυτοκέφαλη, διοικείται από την Ιερά Σύνοδο των εν ενεργεία Αρχιερέων και από τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο που προέρχεται από αυτήν και συγκροτείται όπως ορίζει ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας, με τηρηση των διατάξεων του Πατριαρχικού Τόμου της 18^{ης} (29) Ιουνίου 1850 και της Συνοδικής Πράξης της 4^{ης} Σεπτεμβρίου 1928.*

2. *Το εκκλησιαστικό καθεστώς που υπάρχει σε ορισμένες περιοχές του κράτους δεν αντικείται στις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου.*

3. *Το κείμενο της Αγίας Γραφής τηρείται αναλλοίωτο. Η επίσημη μετάφραση του σε αλληλόγλωσσο τύπο απαγορεύεται χωρίς την έγκριση της Αυτοκέφαλης Εκκλησίας της Ελλάδας και της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας στην Κωνσταντινούπολη.*

Η θρησκευτική ελευθερία θεωρείται η ρίζα των ατομικών ελευθεριών. Αποτελεί βασική έκφραση της ελευθερίας της συνείδησης, η οποία είναι η πεμπτουσία της ανθρωπίνης ύπαρξης. Πολλοί έχουν γραφτεί ότι η ιστορία της ελευθερίας είναι η ιστορία της θρησκευτικής συνείδησης - για αυτό και η συμπεριφορά κάθε κρατικό οργανωμένου κοινωνίας απέναντι στις θρησκευτικές συνειδήσεις αποτελεί τον σπουδαιότερο καθρέπτη του νομικού πολιτισμού της.

Είναι επομένως σημαντική η συνταγματική κατοχύρωση και προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας (ή ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης). Ως εκ τούτου μόνο συνταγματικοί περιορισμοί μπορούν να της τεθούν, ενώ η πρόβλεψη της αποτρέπει την ολική απορρόφηση του ατόμου από την κρατικά οργανωμένη κοινωνία υποχρεώνοντας το κράτος (και όλες τις λειτουργίες του) σε ουδετερότητα. Η κοινωνία και τα μέλη της μπορούν να θρησκευούνται, το κράτος όμως όχι!

Σύμφωνα με την ευαγγελική ρηση «*αποδοτε ουν τα του Καίσαρος τω Καίσαρι και τα του Θεου τω Θεω*» διαχωρίζεται η κοσμική από την πνευματική εξουσία και εδραϊώνεται η ιδέα ενός

Βασίλει Γκρίγκορεβιτς Περόφ, «Γεύμα σε μοναστήρι» (1865 - 1876, Ρωσικό Μουσείο, Αγία Πετρούπολη)

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Αναθεώρηση του άρθρου 3 του συντάγματος;

ορίου της κρατικής εξουσίας. Με τη σειρά του το κράτος οφείλει να διαχωρίζει τη λειτουργία του από εκείνη της Εκκλησίας. Πρόκειται για ένα σύστημα διακριτών ρόλων (ή αλλιώς για ένα σύστημα μη ανάμειξης), χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι εφικτή η συνεργασία μεταξύ κράτους και Εκκλησίας. Στην περίπτωση όμως που κατοχυρώνεται συνταγματικά η θρησκευτική ελευθερία, το κράτος δεν δικαιούται να κάνει διακρίσεις μεταξύ των πολιτών του για θρησκευτικούς λόγους παραβιάζοντας την αρχή της ίσης μεταχειρισίας τους. Αναγορεύοντας, δε, μια θρησκεία ως επίσημη δεν μπορεί να φέρνει πιο κοντά τα μέλη της απομακρύνοντας τα μέλη μιας άλλης θρησκείας. Εξίσου δεν μπορεί να επιφυλάσσει προνόμια σε μια θρησκεία και να της παραχωρεί πολιτειακές αρμοδιότητες.

Ειδικά το σύνταγμα του 1975, μετά το σύνταγμα του 1925, έκανε πολλά βήματα προς την κατεύθυνση του ορθολογισμού των σχέσεων Εκκλησίας - κράτους, με πρώτο και κύριο το γεγονός ότι ξεκινά με τις διατάξεις για τη δημοκρατική μορφή του πολιτεύματος και τη λαϊκή κυριαρχία τοποθετώντας τρίτο στη σειρά το άρθρο του για τις σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας. Μαζί με αυτή τη σημανούσα καινοτομία ξεκίνησαν και οι συζητήσεις για την αποδρασμένη της Εκκλησίας από την Πολιτεία.

Δεδομένου ότι η Εκκλησία δεν

Η θρησκεία ως ζήτημα προσωπικής επιλογής και ως έκφραση της ελευθερίας οφείλει να αυτοπεριορίζεται στην ιδιωτική σφαίρα του ανθρώπου. Πολύ δε περισσότερο η Εκκλησία δεν δικαιούται να λαμβάνει αποφάσεις για δημόσια ζητήματα

αντίθετη δύναμή της από την Πολιτεία και ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1 του συντάγματος, κάθε εξουσία του κράτους πηγάζει από τον λαό, η θρησκεία ως ζήτημα προσωπικής επιλογής και ως έκφραση της ελευθερίας οφείλει να αυτο-περιορίζεται στην ιδιωτική σφαίρα του ανθρώπου. Πολύ, δε, περισσότερο η Εκκλησία δεν δικαιούται να λαμβάνει αποφάσεις για δημόσια ζητήματα. Αντίστοιχα το κράτος δεν δικαιούται να παρεμβαίνει στην εσωτερική διάθεση του ανθρώπου καθορίζοντας τι θα πρέπει να πιστεύει και τι όχι.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, εκ πρώτης όψεως η διαταγή του άρθρου 3 του συντάγματος πρέπει να τροποποιηθεί ριζικά και μάλιστα να καταργηθεί, λαμβανομένου ιδίως υπόψη ότι η θρησκευτική ελευθερία που κατοχυρώνεται και προστατεύεται με το άρθρο 13 παράγραφος 1 του συντάγματος ανήκει στον σκληρό πυρήνα των μη υποκειμένων σε αναθεώρηση συνταγματικών διατάξεων και το άρθρο 110 παράγραφος 1 του συντάγματος.

Καθώς ένα συνταγματικό κείμενο δεν αποτελεί επίσημη στατιστική ούτε έχει διαπιστωτικό χαρακτήρα, για τον λόγο του αληθές καθίσταται περιττή και επικίνδυνη (ακόμα και) μια φιλελεύθερη ερμηνεία του όρου «*επικρατούσα θρησκεία*» που αναφέρεται στο άρθρο 3 του συντάγματος και σημαίνει ότι η ορθόδοξη θρησκεία υποστηρίζεται από τη συντριπτική πλειο-

νότητα των Ελλήνων. Διάταξη του συντάγματος που έχει περιγραφικό (μόνο) περιεχόμενο και ποσώς κανονιστικό χαρακτήρα, αφενός υπονομεύει και υποβαθμίζει τον δικαιοκρατικό και αυστηρό χαρακτήρα του συντάγματος, δεν προεξοφλεί όμως και τη ριζική τροποποίησή της ή/και κατάργησή της.

Ένα συνταγματικό κείμενο ως προϊόν του ανθρώπινου λόγου δεν είναι πάντα απαλλοτριωμένο από αντιφάσεις ή/και εντάσεις - σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί μια ολοκληρωμένη και απόλυτα συστηματοποιημένη ενότητα. Οφείλει διαρκώς να συγκεκριμοποιείται και να ερμηνεύεται με μόνο αυθεντικό ερμηνευτή του την Αναθεωρητική Βουλή.

Σε αυτό το συνταγματικό πλαίσιο, συγκρούσιμη η διάταξη του άρθρου 13 παράγραφος 1 του συντάγματος που κατοχυρώνει και προστατεύει τη θρησκευτική ελευθερία και ανήκει στις μη αναθεωρητέες διατάξεις, με τη διαταγή του άρθρου 3 του συντάγματος που εμπεριέχει τον όρο «*επικρατούσα θρησκεία*», βάσει της ερμηνευτικής μεθόδου της συγκεκριμενοποίησης, καταλήγει να απαγορεύει κάθε περιορισμό της θρησκευτικής ελευθερίας που αποβαίνει σε βάρος των μη ορθόδοξων φυσικών ή νομικών προσώπων ή ενώσεων προσώπων, όπως επίσης να απαγορεύει κάθε μέτρο θρησκευτικού χρωματισμού του κράτους.

Προς αποφυγή της εν λόγω σύγκρουσης (εν γένει) προκρίνεται η αυθεντική ερμηνεία του συντάγματος με την εισαγωγή μιας «*ερμηνευτικής δήλωσης*» στο άρθρο 3 του συντάγματος, κατά το πρότυπο της «*ερμηνευτικής δήλωσης*» στο (επόμενο) άρθρο 4 του συντάγματος, χωρίς να χρειάζεται να τροποποιηθεί η ίδια η διαταγή του άρθρου 3 του Συντάγματος από την όμοια, ως γνωστόν, προκύπτει η αυτοδιοίκηση της Εκκλησίας της Ελλάδας. Κατά αυτό τον τρόπο δεν δημιουργούνται επίσης προβλήματα ως προς το μέρος εκείνο της διατάξης που αφορά στην εκκλησιολογική και κανονιστική σχέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου με την Εκκλησία της Ελλάδας, αλλά και τα ειδικά εκκλησιαστικά καθεστώτα της Κρήτης, της Δωδεκανήσου και των λεγόμενων Νέων Χωρών Εξάλλου υπό το καθεστώς μιας «*ερμηνευτικής δήλωσης*» δεν χρίζουν τροποποιήσιμες η παράγραφος 3 του άρθρου 3 του συντάγματος για την επίσημη μετάφραση της Αγίας Γραφής, η παράγραφος 8 του άρθρου 18 του συντάγματος για την αναπαλλοτριωτή ιδιοκτησία των Πατριαρχικών Μονών στην Ελλάδα και οι διατάξεις των άρθρων 105 για το Άγιο Όρος.

* Ο Γεράσιμος Θεοδόσης είναι συνταγματολόγος - συγγραφέας